

Петряєва З. Ф.

кандидат економічних наук, професор, професор кафедри
міжнародного бізнесу та економічного аналізу
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація: Визначено поняття «ризик», «фінансовий ризик», «управління фінансовими ризиками». Систематизовано класифікацію ризиків як економічного явища. Визначено ключові аспекти управління фінансовими ризиками. Обґрунтовано методичний підхід щодо діагностики фінансових ризиків. Виявлено неефективність управління дебіторською заборгованістю на підприємстві як ключового фактора фінансового ризику. Обґрунтовано доцільність впровадження моделі управління дебіторською заборгованістю підприємства з використанням інформаційних систем, що охоплює всі етапи процесу управління. Така модель спрямована на оптимізацію обсягів дебіторської заборгованості та забезпечення її своєчасної інкасації. У даній моделі дебет-менеджменту особлива увага приділяється етапам ранжирування дебіторів та вибору методів стягнення боргів.

Ключові слова: фінансові ризики, управління, фінансовий стан, ліквідність, фінансова стійкість, дебіторська заборгованість, методичне забезпечення, підприємство.

Постановка проблеми. Під час поглиблення кризи в Україні управлінська діяльність вимагає розробки нових передових технологій, які можуть зменшити негативний вплив фінансового ризику в діяльності підприємства. Динамічність бізнес-середовища та нестабільність функціонування підприємств в сучасних ринкових умовах, складність внутрішніх бізнес-процесів в умовах невизначеності зумовлюють актуальність проблем управління фінансовими ризиками діяльності підприємства в якості одного з основних компонентів теорії і практики ефективного управління. Ризик повинен бути розглянутий на всіх етапах функціонування підприємства, що дозволяє не тільки зменшити ймовірність і розмір можливих і фактичних втрат,

а й створити умови для отримання найкращих фінансових результатів. Теоретичне та практичне значення вирішення завдань управління фінансовими ризиками обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Питання управління фінансовими ризиками підприємств завжди були в полі зору вчених, спеціалістів та практиків. В Україні ці питання розглядаються в роботах таких вчених, як Н. М. Внукова, В. М. Кочетков, П. І. Верченко, В. В. Лук'янова, Т. В. Головач, Н. А. Шипова, Л. І. Донець, С. М. Ілляшенко, І. Ю. Івченко, Н. І. Машина, М. М. Клименюк, О. В. Яришко тощо. Однак, незважаючи на важливість проведених досліджень, окремі аспекти управління фінансовими ризиками діяльності підприємств не вирішені, і вони досі є предметом наукових дискусій.

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Широке обговорення багатьох теоретичних положень, практичне значення пошуку більш раціонального рішення з питань управління фінансовими ризиками підприємства та недостатній рівень їхніх досліджень з точки зору поточних потреб підприємств визначили мету дослідження. У наукових статтях недостатньо чітко визначено модель управління поточною заборгованістю з використанням інформаційних систем. Така модель має на меті оптимізувати суми дебіторської заборгованості та забезпечити її інкасацію.

Мета статті. Метою даної роботи є розвиток наукових положень та практичних рекомендацій з удосконалення методичного забезпечення управління фінансовими ризиками підприємства.

Викладання основного матеріалу. На сучасному етапі економічного розвитку діяльність підприємств України пов'язана з різними ризиками. Управління ризиками займає особливе місце, оскільки вони тісно пов'язані з фінансовими відносинами підприємств, більше, ніж інші, зазнають впливу зовнішнього середовища, що є дуже непередбачуваним. З сьогоденного дня фінансові ризики підприємств є найнебезпечнішими і руйнівними, це вимагає більш глибоких досліджень.

Ризик – це ймовірність того, що найбільш інформативні значення ключових показників ефективності рішень не досягають певного рівня, запланованого тими, хто приймає рішення. З економічної точки зору – це ймовірність невідповідності економічних характеристик підприємства об'єктивним планам суб'єкта прийняття рішення (власника, керівника), виражена рівнем фінансових втрат.

Безпосередньо фінансові ризики визначаються як ризики втрати коштів через вплив макроекономічних факторів і управлінських рішень безпосередньо керівництвом підприємства.

З урахуванням характеру та змісту ризику немає необхідності доводити, що успіх підприємця, бізнесмена, менеджера дуже залежить від розуміння ставлення до ризику. Ризик в бізнесі має обособлене теоретичне і практичне значення як важлива складова частина теорії і практики управління [1].

Аналіз економічної літератури, присвячений проблемі ризику [2; 3; 4; 5; 6, 7], показує, що серед дослідників немає жодної згоди щодо визначення ризику. Це пов'язано, зокрема, з багатовимірним характером явища, його майже повне нехтування нашим економічним законодавством в реальній економічній практиці й управління. Крім того, ризик – це складне явище з багатьма різними, а іноді й суперечливими ознаками. На наш погляд, повною мірою відображає концепцію «ризик» наступне визначення: ризик – діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, в якому є можливість кількісно і якісно оцінити ймовірність досягнення мети, відхилення від запланованого результату, невдачі.

Розгляд багатьох визначень ризику показує основні моменти, які є специфічними для ризику. До них можна віднести наявність невизначеності; присутність альтернативних рішень; можливість розрахувати і обґрунтувати очікувані результати; встановити ймовірність збитків й отримання додаткового доходу.

У літературі можна зустріти класифікацію ризиків в залежності від таких ознак: від можливого результату (чисті та спекулятивні); від основної причини

виникнення (природні, екологічні, політичні, транспортні, комерційні: майнові, виробничі, торгівельні, фінансові).

Г. Б. Поляк [8] розглядає класифікацію в залежності від наступних ознак: вид господарчої діяльності (підприємницький та споживчий); прояв ризику (простий або чистий та спекулятивний (фінансовий)); фінансове посередництво (інвестиційний, страховий, банківський). Фінансові ризики розглядаються за такими видами: кредитний, процентний, валютний, упущена вигода, інвестиційний, податковий. В основу класифікації ризиків пропонуються такі ознаки: час виникнення (ретроспективні, поточні та перспективні); основні чинники виникнення (політичні та економічні (комерційні)); характер обліку (зовнішні та внутрішні); характер наслідків (чисті та спекулятивні); сфера виникнення, тобто галузі діяльності (виробничий, комерційний, фінансовий, страховий).

Проте, на наш погляд, найбільш повна класифікація надана О. Л. Устенко [9], бо вона не тільки доповнена цілим рядом ознак, але й розширена всередині деяких з них, що дозволяє отримати навички підвищення ефективності управління підприємством взагалі і, зокрема, в умовах кризових ситуацій.

В загальному «портфелі ризиків» підприємства найбільш розповсюджені фінансові ризики підприємства, під якими розуміють імовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходу або капіталу в ситуації невизначеності умов здійснення його фінансової діяльності [10]. Фінансовий ризик є однією з найбільш складних категорій, що пов'язана зі здійсненням господарської діяльності.

Основними джерелами фінансових ризиків є [11]: відсутність послідовного довгострокового планування, що гальмує виробничо-господарські процеси підприємств та призводить до виникнення фінансових ризиків; неритмічність і недостатність фінансування державних підприємств та відсутність і важкодоступність фінансових ресурсів для приватних організацій, що не дає змоги виконувати заплановані обсяги робіт щодо виробничо-господарської діяльності та розвитку; неліквідність запасів і готової продукції,

що зменшує обсяг обігових коштів; відсутність кваліфікованого персоналу середнього рівня управління.

До макроекономічних причин виникнення фінансових ризиків слід віднести: високий рівень корупції; бюрократичність в управлінні; значний рівень дебіторської і кредиторської заборгованості; низьку конкурентоспроможність країни й вітчизняного бізнесу; негативні наслідки фінансової кризи для економіки країни; високу інфляцію; низький рівень інноваційної активності підприємств тощо.

Фінансовий ризик за своєю природою передбачає невизначеність, тому його оцінка не може бути ідеальною. Будь-який метод оцінки ризику має на меті максимальне наближення до реального результату, але не дає змоги зовсім уникнути помилок. Проблеми виміру та управління ризиками не можуть бути ефективно вирішені комплексом окремих заходів. Це вирішується виключно побудовою та впровадженням комплексної системи управління фінансовими ризиками.

Загальний концептуальний підхід до управління ризиком полягає в наступному: виявлення на основі аналізу впливу внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства й можливих наслідків підприємницької діяльності в ризиковій ситуації; розробка заходів, що не допускають або запобігають, або зменшують розмір збитку від впливу до кінця неврахованих ризикових факторів, непередбачених обставин; реалізація такої системи адаптації підприємства до ризиків, що дозволяє не тільки нейтралізувати або компенсувати негативні ймовірні результати, а й максимально використовувати шанси на одержання високого доходу [6].

Тобто управління ризиками – це процеси, пов'язані з ідентифікацією, аналізом ризиків і ухваленням рішень, які включають максимізацію позитивних і мінімізацію негативних наслідків настання ризикових подій [12]. Процес управління ризиками зазвичай включає виконання таких процедур: планування управління ризиками (вибір підходів і планування діяльності з управління ризиками), ідентифікація ризиків (визначення ризиків), якісна оцінка ризиків

(якісний аналіз ризиків і умов їх виникнення з метою визначення їх впливу на успіх), кількісна оцінка (кількісний аналіз ймовірності виникнення і впливу наслідків ризиків), планування реагування на ризики (визначення процедур і методів по ослабленню негативних наслідків ризикових подій і використанню можливих переваг), моніторинг і контроль ризиків (моніторинг ризиків, визначення ризиків, що залишаються, виконання плану управління ризиками та оцінка ефективності дій по мінімізації ризиків).

Управління фінансовими ризиками – це специфічний функціонально-організаційний блок у структурі моделі фінансового менеджменту на підприємстві, що відповідає за виявлення, ідентифікацію, оцінку та нейтралізацію фінансових ризиків при здійсненні операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, а також сукупного ризику фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання в ринковому середовищі [6].

Політика управління фінансовими ризиками являє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає в розробці системи заходів щодо нейтралізації можливих негативних фінансових наслідків ризиків, пов'язаних зі здійсненням різних аспектів фінансової діяльності.

Ефективне функціонування системи управління ризиками вимагає дотримання наступного ряду принципів [13]: максимальне урахування сукупності ризиків передбачає прагнення до найповнішого охоплення можливих сфер виникнення ризиків, що дозволяє звести ступінь невизначеності до мінімуму; мінімізація впливу ризиків вимагає зусиль в напрямках мінімізації спектру можливих ризиків і ступеня їх впливу на діяльність компанії; адекватність реакції на ризики припускає можливість адекватної і швидкої реакції на всі зміни в сукупності ризиків; ухвалення обґрунтованого ризику, тобто ухвалення ризику можливо лише в тому випадку, якщо він ідентифікований і оцінений, вироблений і упроваджений механізм його моніторингу.

На нашу думку, увесь перелік принципів, запропонований різними авторами, треба закладати в систему управління ризиками на етапі її

проектування і побудови. Слід також відзначити, що кожна система заходів має бути націлена на забезпечення наступного мінімуму: надійність та ефективність роботи організації; ефективність внутрішнього контролю; відповідність законам та нормативам.

Управління ризиками складається з декількох етапів, одним з яких є оцінка ризику. Цей етап проводиться за допомогою різноманітних методів виміру ризику, які можна класифікувати на: загальні та спеціальні, якісні (методи виміру ризику за допомогою експертного аналізу) та кількісні (характеризуються отриманням кількісної оцінки).

Розглянемо деякі з загальних методів оцінки. Статистичний метод – розрахунок ймовірностей виникнення втрат на основі аналізу всіх наявних статистичних даних, які стосуються результативності здійснення операцій, що розглядаються. Маючи достатньо інформації про реалізацію певних видів ризику в минулих періодах, суб'єкт ризику здатен оцінити ймовірність реалізації їх у майбутньому. При використанні цього методу ступінь ризику (ймовірність настання втрат, тобто ймовірність його реалізації, а також розмір можливих спричинених ним збитків) виражається через величину середньоквадратичного відхилення результату від очікуваної величини.

Останнім часом набув популярності метод статистичних випробувань (метод «Монте-Карло»). Його перевагою є можливість аналізувати і оцінювати «сценарії» реалізації проекту і враховувати різноманітні фактори ризиків в межах одного підходу. Недоліком методу статистичних випробувань є те, що у ньому для оцінок і висновків використовують імовірні характеристики, що не надто зручно для безпосереднього практичного застосування і не задовольняє менеджерів [3].

Якщо неможливий статистичний підхід до оцінки ризику, застосовують методи, що використовують результати досвіду та інтуїцію, тобто евристичні методи чи методи експертних оцінок. Особливістю цих методів є відсутність строгих математичних побудов і доказів оптимальності одержуваного

результату. Для одержання кількісних оцінок залучають експертів. Традиційними евристичними методами є консилиуми, експертизи, наради.

Експертний метод може бути реалізований шляхом обробки думок окремих досвідчених підприємців і фахівців. У практичній діяльності застосовують індивідуальні і групові експертні процедури. Перевагою індивідуальної експертизи є оперативність одержання інформації для прийняття рішень і відносно невеликі витрати. Як недолік слід зазначити високий рівень суб'єктивності і, як наслідок, відсутність впевненості у вірогідності отриманих оцінок. Тому на практиці при підготовці рішень з широкого кола питань усе частішого вжитку набувають групові експертні оцінки.

Аналітичний метод оцінювання ризику є комбінацією статистичного оцінювання і принципів експертного аналізу. Аналітичний метод оцінювання ризику – система статистичних оцінок на основі попереднього експертного відбору ключових параметрів з подальшим аналізом впливу факторів ризику на них [3]. Застосування існуючих методів та інструментів управління фінансовими ризиками дозволяє знизити ступінь їх впливу на результати діяльності підприємства. Зниження ступеня ризику може здійснюватися або шляхом його передачі, тобто зовнішніми засобами, або за допомогою внутрішніх ресурсів (самострахування), розподілу фінансових, матеріальних коштів з урахуванням принципів лімітування, диверсифікації, тобто внутрішніми засобами. Звісно, кожен з методів має свої обмеження в застосуванні, проте їх розумне поєднання сприяє зниженню рівня та впливу фінансових ризиків на об'єкт фінансово-економічної безпеки. В сучасних умовах для підприємств найбільш дієвими методами зниження і нейтралізації фінансових ризиків є їх мінімізація, страхування (зовнішнє і внутрішнє) та диверсифікація.

Серед основних фінансових ризиків є ризик втрати платоспроможності, ризики втрати фінансової стійкості і незалежності, а також ризики структури активів і пасивів. Імовірність фінансових ризиків легко прогнозується на основі

використання доступних методів, що характеризують фінансовий стан [14].

Використовуючи модель оцінки ризику ліквідності (платоспроможності) балансу за допомогою абсолютних показників за даними фінансової звітності ТОВ «Антологія», було встановлено, що у 2016 – 2017 роках підприємство потрапляє в зону критичного ризику: поточні платежі та надходження характеризують стан погіршеної ліквідності балансу. У такому разі підприємство має труднощі сплати зобов'язань на часовому інтервалі до трьох місяців через недостатнє надходження коштів. В цьому випадку в якості резерву можуть бути використані активи, які швидко реалізуються, але для перетворення їх у грошові кошти необхідний час. Однак за даними балансу підприємства активи цієї групи за ступенем ризику ліквідності відносяться до групи критичного ризику, бо є зовсім непідкріпленими пасивами відповідної групи.

Оцінка ризиків фінансової стійкості показала, що на кінець періоду запаси та витрати підприємства є повністю не забезпеченими. 2016 – 2017 роки характеризуються кризовим фінансовим станом та відповідають зоні катастрофічного ризику. Така ситуація передбачає повну неплатоспроможність підприємства. Зберігається можливість покращення фінансового стану за рахунок поповнення власного капіталу та збільшення власних оборотних коштів за рахунок залучення займу, скорочення дебіторської заборгованості.

Результати розрахунків відносних показників, за якими проводиться оцінка ризиків ліквідності та фінансової стійкості, показали, що коефіцієнт абсолютної ліквідності має негативну динаміку. Готовність та мобільність ТОВ «Антологія» по сплаті короткострокових зобов'язань недостатньо висока. Існує ризик невиконання зобов'язань перед кредиторами. Коефіцієнт поточної ліквідності дозволяє встановити, що в цілому платоспроможність відсутня. Сума оборотних активів не відповідає сумі короткострокових зобов'язань. Підприємство не має вільних грошових коштів та з позиції інтересів власників за прогнозним рівнем платоспроможності знаходиться в зоні критичного ризику.

Коефіцієнт забезпеченості власними коштами показує, що підприємство не має власних коштів, необхідних для забезпечення його фінансової стійкості, та знаходиться у зоні катастрофічного ризику втрати фінансової незалежності. Коефіцієнт автономії відображає повну залежність від залучених коштів, а коефіцієнт фінансової стійкості – відсутність фінансування активів за рахунок сталих джерел. Загальний висновок: підприємство знаходиться у зоні катастрофічного ризику.

Своєчасне виявлення ознак банкрутства дозволить реалізувати заходи щодо поліпшення фінансового стану та зниження ризику банкрутства. Існує декілька загально визнаних методів та методик оцінки ризику банкрутства. Найбільш відомою та поширеною є методика професора Е. Альтмана. Z-модель Альтмана являє собою статистичну модель, яка на основі оцінки показників фінансового стану та платоспроможності підприємства дозволяє оцінити ризик банкрутства [15, 16]. Розроблені в процесі дослідження моделі підтверджують висновки відносно існування катастрофічного ризику для підприємства.

За даними балансу ТОВ «Антологія», значну частину як у 2016 році, так і у 2017 році становить чиста дебіторська заборгованість – 86% та 88% відповідно. Можна стверджувати, що саме неефективне управління дебіторською заборгованістю приводить до зниження фінансової стійкості, далі – до втрати платоспроможності, як результат – збільшується ризик банкрутства.

Значення управління ризиками в даній області важливе, оскільки вони впливають на обсяг неплатежів і якість дебіторської заборгованості. У свою чергу, величина дебіторської заборгованості позначається на її оборотності. Для підприємства ця оборотність важлива не сама по собі, а в прив'язці до швидкості обороту кредиторської заборгованості. Якщо кредиторська заборгованість обертається швидше (термін обігу займає меншу кількість днів), це може привести до касових розривів і, відповідно, до зниження рентабельності.

З метою мінімізації ризику непогашення дебіторської заборгованості,

пропонується ряд заходів щодо управління дебіторською заборгованістю, які дозволять зменшити ризик неплатоспроможності та зниження фінансової стійкості підприємства на базі оптимізації її структури. Величина дебіторської заборгованості залежить від таких чинників: економічної ситуації в країні, ринкових умов, правової бази держави, галузі діяльності, ступіня монополізації ринку виробників і каналів збуту, розміру підприємства, платіжної дисципліни покупців, стану власної дистрибуційної системи, кредитної політики підприємства, існуючої розрахункової системи, глибини аналізу якості боргу, можливості страхування договорів на продаж продукції тощо. Політика управління дебіторською заборгованістю складається з умов, правил та процедур. Їх виконання дозволяє досягнути позитивних результатів.

При розробці системи управління дебіторською заборгованістю на ТОВ «Антологія» пропонується взяти за основу методологію дебет-менеджменту, розроблену І. А. Шестовою [17]. Дана методологія у повній мірі включає два блоки управління дебіторською заборгованістю та носить прикладний характер. Вона ґрунтується на двох основних принципах керування дебіторською заборгованістю:

- принцип адекватності реакції. Суть даного принципу полягає в тому, що центри відповідальності адекватно та швидко реагують на внутрішні і зовнішні зміни, що виражаються у зниженні ліквідності дебіторської заборгованості. Даний принцип може бути реалізовано як за допомогою постійного і неперервного маркетингу, так і за допомогою ефективної організації робіт з розроблення стратегії розвитку підприємства;

- принцип розумного прийняття. Цей принцип означає, що підприємство прагне підтримувати обґрунтований рівень ліквідної дебіторської заборгованості.

Для впровадження комплексної системи управління дебіторською заборгованістю з метою зменшення ризику втрати платоспроможності підприємством пропонується виділити працівника, який буде оцінювати можливість і області виникнення всієї сукупності можливих ризиків незалежно

від того, чи можна впливати на них у випадку реалізації, чи ні.

Важливо глибоко і повно розуміти джерела виникнення проблеми, щоб мати можливість їх попереджати, хеджувати та розробляти інші механізми впливу. Одним з напрямів поліпшення ситуації на підприємстві може бути впровадження інформаційної системи по управлінню дебіторською заборгованістю, яка допоможе забезпечити на підприємстві постійну (щоденну) роботу зі своїми контрагентами.

До основних кількісних характеристик контрагентів варто віднести наступні: кредитна історія контрагента (у рейтинг-оцінку може вноситися інформація як по своєчасності виконання договірних умов, так і результати попередніх рейтингів-оцінок, заснованих на кількісних характеристиках); тривалість взаємин (тривалі відносини можуть свідчити про те, що умови взаємин задовольняють обидві сторони співробітництва; перспективи співробітництва); обороти (цим показником оцінюється важливість контрагента для організації. На основі аналізу динаміки оборотів може бути отримана якісна характеристика контрагента – перспективність взаємин; при необхідності відслідковуватися сезонний характер взаємин); темп повернення дебіторської заборгованості або коефіцієнт інкасації (розраховується як відношення коштів, що надійшли по заборгованості, до обсягу реалізації в періоді виникнення цієї заборгованості); величина заборгованості, її термін (виділяється прострочена заборгованість і заборгованість, що відповідає договірним умовам); фінансові коефіцієнти (управління дебіторською заборгованістю засноване на використанні значної кількості фінансових коефіцієнтів). Аналіз повинен проводитися не тільки для всієї суми заборгованості, але й для її окремих статей, контрагентів, рейтингів-груп і підгруп.

Далі передбачається проведення рейтинг-оцінки контрагентів на основі якісних і кількісних показників, після чого весь перелік контрагентів поділяється на три основні групи: «термінові» дебітори, робота по яких запланована на поточну дату (сьогоднішнє число); дебітори «середньої терміновості», які можуть стати терміновими наступного дня; «нетермінові

дебітори», робота по яких запланована на іншій, пізніший день, або закінчена.

Інформаційна система має самостійно визначати стан дебіторської заборгованості і підказувати користувачеві, коли і які дії необхідно здійснити, автоматично демонструючи саме ті відомості, які потрібні для їх реалізації.

У результаті кількісно-якісного аналізу кожному контрагентові привласнюється детерміноване кодування – приналежність до однієї з груп (і/або підгруп) дебіторів: від «першокласних позичальників» до «злісних неплатників». Для кожної групи (підгрупи) дебіторів розробляються індивідуальні міри як по хеджируванню (недопущенню) виникнення заборгованості, так і її ліквідації. Тобто у залежності від кредитоспроможності покупця обирають умови надання кредиту: тривалість відстрочки платежів, розмір і умови знижок, форми штрафних санкцій.

За допомогою структурування або класифікації дебіторської заборгованості з використанням інформаційних систем можна також реалізувати наступні цілі: виявити групу VIP-клієнтів, що забезпечують найбільший обсяг продажів; визначити «глибину» заборгованості з погляду тривалості її існування; ідентифікувати види продукції, що найбільш обтяжені боргами.

У процесі роботи частина дебіторів може стабільно належати до однієї групи, а може й переміщатися. Тому необхідно виділяти підгрупи у кожній групі: I – стабільна приналежність, II – нестабільна. Для нових клієнтів виділяють підгрупу III. Таким чином, згідно з запропонованою методологією дебет-менеджменту [17], ранжирування контрагентів буде виглядати в такий спосіб: AI – найкращі партнери, AII – хороші партнери, VI – надійні партнери, VII – відносно надійні партнери, CI – ненадійні партнери, CII – дуже ненадійні партнери, CIII – партнери особливого контролю.

Наступним етапом є розробка конкретних заходів. Керуючись основними активними методами боротьби з дебіторською заборгованістю – попередження, а також реактивними – відшкодування наявної дебіторської заборгованості, розробляється і / або уточнюється система заходів для запобігання неліквідної

заборгованості та стимулювання контрагентів до своєчасного її погашення, відповідно для кожної групи і підгрупи дебіторів.

Таким чином, використання інформаційної системи роботи з дебіторами і дебіторською заборгованістю може бути зведено до переведення її з одного стану в інший відповідно до циклу її управління, запропонованого в описі інформаційної системи. Для того щоб продовжити роботу по вимозі заборгованості з боржника, підприємство повинно перейти до наступного етапу, опис якого повинен бути відображений у цій системі. Тут повинні бути запропоновані всі необхідні дії, спрямовані на стягнення боргу, викладені вимоги чинного законодавства та юриспруденції, а також представлені різні документи та форми рекомендацій для їх заповнення.

До кожної групи дебіторів пропонується застосовувати різні за ступенем тиску методи по стягненню заборгованості. Основними методами стягнення заборгованості є: робота на стандартних умовах, обмежений кредит, продаж за передоплатою.

Управління дебіторською заборгованістю потребує контролю за реалізацією заходів і коригування дій контрагентів, за результатами якого передбачається перегляд подальших відносин з деякими контрагентами, введення нових договірних умов, відмовлення від роботи, передача справ у юридичну службу та ін.

Щоб мінімізувати ризик неплатежу за роботу, можна скористатись факторингом – різними діловими та комісійними операціями в поєднанні з кредитуванням оборотного капіталу та з інкасуванням дебіторської заборгованості клієнта.

Фінансовий результат використання факторинга виникає за рахунок прискорення оборотності оборотних коштів, звільнення їх та тим самим зменшення в них потреби. Оскільки постачальник при факторингу не може бути позичальником, на його балансі не може виникнути кредиторська заборгованість.

Завершальний етап управління дебіторською заборгованістю полягає в

оцінці ефективності розробленої кредитної та інкасаційної політики для їх корегування в майбутньому періоді.

Основним заходом з мінімізації фінансових ризиків на ТОВ «Антологія» є впровадження інформаційної системи по управлінню дебіторською заборгованістю – повноцінної системи управління стосунками з контрагентами, яка істотно знижує збитки підприємства.

Впровадження такої системи дозволяє: повністю автоматизувати процес роботи з дебіторами; істотно скоротити об'єм паперової роботи на підприємстві; зменшити ризики втрати даних, що містяться на паперових носіях; забезпечити здійснення контролю з боку одного співробітника підприємства (відповідальної особи) і за своєчасністю пред'явлення рахунку, і за підготовку претензії, і за їхню оплату; забезпечити своєчасне ухвалення управлінських рішень; уникнути втягування у тривалі судові розгляди; створити умови для реалізації стратегічних планів компанії. Впровадження інформаційної системи на даному підприємстві – це простий та ефективний варіант вирішення проблеми з комплексного підходу до управління дебіторською заборгованістю.

Для ТОВ «Антологія» оптимальним варіантом буде корпоративна інформаційна система управління фінансами «СУФ», створена з метою розробки ефективного механізму управління підприємством для прийняття своєчасних, якісних, обґрунтованих рішень, що містить спеціальний модуль «Управління дебіторською заборгованістю». До функціональних можливостей модуля відносяться: реєстрація договорів з покупцями і замовниками; формування довідкових даних про замовників; класифікація доходів організації за статтями доходів, категоріям їх отримання, ринків збуту; облік типу оподаткування при формуванні документів на відвантаження; реєстрація платіжних документів покупців і замовників; обробка виписки банку (дохідна частина), встановлення зв'язку прибуткових платіжних документів і документів на відвантаження; планування суми доходів від реалізації послуг, позареалізаційних діяльності, погашення дебіторської заборгованості; аналіз

динаміки і структури дебіторської заборгованості за будь-який період часу; виявлення і контроль відхилень фактичних доходів від планових показників; облік погашення дебіторської заборгованості негрошовими засобами (через взаємозалік, векселі, цінні папери); формування звітів.

Дана інформаційна система надає можливість управляти дебіторською заборгованістю на основі аналізу та контролю дотримання лімітів її руху. Корпоративна інформаційна система управління фінансами «СУФ» запропонована з метою розробки ефективного механізму управління підприємством для прийняття своєчасних, якісних, обґрунтованих рішень.

Висновки та пропозиції. На сучасному етапі розвитку міжнародного фінансового співтовариства проблема управління ризиками є найвищим пріоритетом. Крім того, можна стверджувати, що у взаємопов'язаному світі фінансових ринків та продуктів лише підприємства, які можуть контролювати свої ризики та ефективно управляти ними, мають можливість досягти успіху.

Основним засобом мінімізації фінансових ризиків повинні стати розробка та впровадження в діяльність підприємства чіткої та ефективної системи управління фінансовими ризиками з урахуванням всіх особливостей роботи даного підприємства. За результатами оцінки імовірності банкрутства було виявлено, що ТОВ «Антологія» знаходиться у зоні ризику. Результати проведеного аналізу та виявлені закономірності значною мірою свідчать про ризикованість та низьку ефективність управління дебіторською заборгованістю. З метою поліпшення фінансового стану та мінімізації фінансових ризиків було обґрунтовано доцільність впровадження та представлено модель управління дебіторською заборгованістю підприємства з використанням інформаційних систем, що охоплює всі етапи процесу управління. Запропонована модель спрямована на оптимізацію обсягів дебіторської заборгованості та забезпечення її своєчасної інкасації.

Список літератури:

1. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А. С. Шапкин. – 2-е изд. – М. :

Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2003. – 544 с.

2. Вишнівська Б. В. Методи мінімізації фінансових ризиків / Б. В. Вишнівська // Економіст. – 2007. – №6. – С. 58-59.

3. Внукова Н. М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії і практики: Монографія / Н. М. Внукова, В. А. Смоляк. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 184 с.

4. Журавка Ф. О. Методологічні підходи до управління фінансовими ризиками підприємства. / Ф. О. Журавка, О. С. Журавка // Вісник української банківської справи. – 2016. – № 2 (21). – С. 42–47.

5. Добринь С. В. Управління фінансовими ризиками підприємства / С. В. Добринь // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua./UJRN/efek_2015_5_41

6. Коюда В. О. Система управління економічними ризиками на підприємстві / В. О. Коюда // Економіка розвитку. – 2006. – № 2(38). – С.67 –71.

7. Яришко О. В. Управління фінансовими ризиками на підприємствах / О. В. Яришко, Є. С. Ткаченко, М. Р. Кукушкіна // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9. – С. 361–365.

8. Поляк Г. Б. Финансовый менеджмент / Г. Б. Поляк. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юнити-Дана, 2006. – 527 с.

9. Устенко О. Л. Теория экономического риска: Монография / О. Л. Устенко. – К. : МАУП, 1997. – 164 с.

10. Кочетков В. М. Сутність і особливості ризик-менеджменту на підприємстві / В. М. Кочетков, Н. А. Сирочук // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №10 (124).– С. 150–156.

11. Диба М. І. Основні джерела фінансових ризиків / М. І. Диба // Фінанси підприємств. – 2016. – №5. – С. 101 – 111.

12. Орлик О. В. Фінансові ризики в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. / О. В. Орлик // Інноваційна економіка. – 2016. – № 5–6. – С. 218 – 223.

13. Управление рисками, риск-менеджмент на предприятии

[Электронный ресурс] // Сайт «Риск24». – Режим доступа: <http://www.risk24.ru/index.htm>

14. Гуськова Н. Д. Управление хозяйственными рисками на промышленном предприятии / Н. Д. Гуськова, Е. А. Неретина, В. П. Огнянов. – Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2005. – 112 с.

15. Зайченко Ю. П. Сравнительный анализ методов оценки риска банкротства предприятий Украины [Электронный ресурс] / Ю. П. Зайченко, С. К. Рогоза, В. В. Столбунов // International Book Series. – Режим доступа: http://www.foibg.com/ibs_isc/ibs-07/IBS-07-p15.pdf

16. Модель Альтмана (Z-модель). Пример расчета [Электронный ресурс] // Анализ финансового состояния предприятия. – Режим доступа: http://afdanalyse.ru/publ/bankrostvo/bankrot_1/13-1-0-10

17. Шестова И. А. Дебет-менеджмент [Электронный ресурс] / И. А. Шестова // Національна бібліотека України. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/porta1/soc_gum/Vmntu/2017_1/10.pdf

Петряева З. Ф.

Харьковский национальный экономический университет
имени Семена Кузнеця

МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

Определено понятие «риск», «финансовый риск», «управление финансовыми рисками»; систематизирована классификация рисков как экономического явления. Раскрыты ключевые аспекты управления финансовыми рисками. Обоснован методический подход к диагностике финансовых рисков. Выявлена неэффективность управления дебиторской задолженностью на предприятии как ключевого фактора финансового риска. Обоснована целесообразность внедрения модели управления дебиторской задолженностью предприятия с использованием информационных систем, охватывающих все этапы процесса управления. Такая модель направлена на оптимизацию объемов дебиторской задолженности и обеспечение ее своевременной инкассации. В данной модели дебет-менеджмента особое внимание уделяется этапам ранжирования дебиторов и выбора методов взыскания долгов.

Ключевые слова: финансовые риски, управление, финансовое состояние, ликвидность, финансовая устойчивость, дебиторская задолженность, методическое обеспечение, предприятие.

Petriaieva Z. F.

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

METHODICAL SUPPORT OF MANAGING FINANCIAL RISKS OF THE ENTERPRISE

Summary

The concept of "risk", "financial risk", "financial risk management". Classification of risks as an economic phenomenon is systematized. Key aspects of financial risk management. The methodical approach to diagnostics of financial risks is proved. The ineffectiveness of management of accounts receivable at the enterprise is revealed as a key factor of financial risk. The expediency of introduction of a model of management of a debt receivable of the enterprise with use of the information systems covering all stages of management process is proved. This model is aimed at optimizing the amount of receivables and ensuring its timely collection. In this model of debit management, special attention is paid to the stages of the ranking of debtors and the choice of methods for collecting debts.

Keywords: financial risks, management, financial condition, liquidity, financial stability, accounts receivable, methodical support, enterprise.